

Adamik Tamás: *Carmina Rustica*,
Versek és műfordítások, Százhalombatta, 2018.

Alighanem egyedülálló verseskönyvvel gazdagodunk, amikor Adamik Tamás *Carmina Rustica* című gyűjteményét kézbe vehetjük. Egyedülálló, hiszen ez a szerző első önálló verseskötete, amelyben azonban kerekén hat évtized termésének legjavát válogatta össze: az első költemény 1956-ban született, a legújabbak 2017-ben. Ünnepi kötet: a szerző 77 költeményét a költőbarátok-költőtársak, Baka Györgyi, Paraszkéva és B. Tóth Klára köszöntő versei egészítik ki 80-ra, majd lezárásként következik a 81., Nyíri Erzsébet verse. A kis kötetet Deák-Sárosi László *Előszava* vezeti be, és az ő méltatása zárja. Végül megtaláljuk a szerző rövid életrajzát, a korántsem teljes bibliográfiából pedig képet kaphatunk a tudós filológus hatalmas és sokszínű tudományos munkásságáról.

Különleges a válogatás még egy szempontból is. A jelenkori pályatársak mellett meghívást kaptak a kötetbe a latin irodalom kutatójának örök barátai, halhatatlan költőtársai is. A 77 versből 19 ugyanis műfordítás: Adamik Tamás bravúros tolmácsolásában többször is megszólal az epigrammaköltészet fölülmúlhatatlan fejedelme, Martialis, azután Horatius, Ovidius, de hasonlóképpen megtaláljuk a kötetben a rég letűnt Pannonia megindító verses maradványait, egyebek között az aquincumi orgonaművész, Aelia Sabina emlékét megörökítő, feledhetetlen epigrammát. És ne feledjük, hogy Adamik Tamás nemcsak a klasszikus ókor, hanem a középkor irodalmának tudósa is. Hatalmas római irodalomtörténeti kézikönyve után nemrégiben a Szerb Antal által csak „hallgató századoknak” nevezett kora középkor latin irodalmát két roppant kötetben tárta a magyar olvasóközönség elé. Fölfedezhetünk tehát olyan, ma már alig ismert nagyszerű költőket, mint amilyen az 5–6. század fordulójának ragyogó csillaga, Magnus Felix Ennodius, akinek lenyűgözően szép kertleírásaiban gyönyörködhetünk. Olvashatjuk a 6. századi ír szerzetes, Columbanus férfiasan zord *Hajósénekét* vagy a 7. századi toledói érsek, Eugenius fonséges Imádságát. S talán kevésbé közismert, hogy a szerző szlavistaként kiváló ismerője az orosz irodalomnak is, melyet a kötetben Borisz Paszternák *Március* című, rusztikus hangulatú versének gyönyörű tolmácsolása képvisel. Azért említem meg itt a fordításokat, mert az egész verseskötet szerkezetének kulcsfontosságú részét képezik. Különleges, de annál invenciózusabb szerzői elgondolás, hogy e műfordítások nem a saját költemények után, elkülönítve, mintegy függelékbe helyezve kaptak helyet, hanem alaposan átgondolt művészi kompozíció alkotóelemeivé válnak.

A kötet 77 verse ugyanis hét fejezetre tagolódik: Oltalmad alá, Válaszúton, Férfias élet, Szenvedély-Szenvedés, Találkozások, Elmúlás, Variációk. Ezen belül a szerző saját versei szigorú időrendben, gondosan keltezve követik egymást, megrajzolva a költői önéletrajzot. Az egyes fejezetek végén azonban helyet kapott egy-egy Kitekintés, melyben az említett költők veszik át a szót, mintegy párbeszédet folytatva a kötet szerzőjével. Szép példája ennek az Oltalmad alá című fejezetet lezáró, 1962.

márciusában keletkezett *Hópelyhek* borongós hangulata: „Szállnak a hópelyhek, szállnak gyorsan kavarogva, / Rozzant ablakon át figyelem, hogy hullnak a mélybe, / Ámbár jó ideig makacsul s kétségbeesetten / csapkodnak még erre is arra is, égve a létért.”

Ezt a mélabús meditációt azonban rögtön ellenpontozza az utána következő, szintén hexameteres Ennoidus-vers, *A kertbe belépve*, mely a költészet mágikus, minden rosszat megtörő erejéről szól, s melynek fordítása 2014-ben készült: „Tudd, aki lépteidet vezeted szép zöld levelek közt, / hogy szókész ember szava szebb kertet mutogathat. / Csábos a csíra, amit bölcs ajkad bíbora megfest. / Enyhe tavaszt ébreszt, ki virágot termel a télben. / Jéghideg árad szét: szavaid meleg évszakot érnek. / Szent erejétől végül meghátrálnak a kigyók.”

A kötet forgatását még izgalmasabbá teszi, hogy számos megfelelést találunk egymástól távolabbra helyezett versek között is. A második fejezet (Válaszúton) lezárásában szintén egy Ennoidus-verset olvashatunk, mely a műfordításban *A kertkapu küszöbén* címet kapta: „Zöldellő árnytól viruló kapu nyílik e kertre, / szőlő istene nyújt díszet neki jóakarón. / Dús levelű szövedékét fűrtjeivel csinosítja, / s közben a nyár melegét szünteti kellemesen.” Ez a költemény ismét csak szépen föloldja a fejezetzáró *Harag* című vers melankolikus hangulatát, de óhatatlanul előhívja, mintegy megelőlegezi a 2015-ben keletkezett *Verőcei kert* másképpen című remek költeményt is: „Kertünk dél fele lejt, mondhatnám, fejtől a lábíg. / Ritkás szöleje éltet, vére elűzi a gondom. / Fája, gyümölcse van. Almafa: egyik lent ül a kertben, / másik fent a hegyoldalon áll és sütteti lombját.”

Ebben a mesteri kompozícióban, mely a klasszikus római költők, Vergilius, Horatius, Tibullus csodálatosan fölépített köteteit idézi, minden vers jelentése megsokszorozódik a többi által, és arra készíti az olvasót, hogy újra meg újra kézbe vegye a kicsiny könyvet, mert akárhányszor lapozza föl, mindig új meg új kapcsolatokat, megfeleléseket fedezhet föl magának. Már csak azért is, mert a gyűjtemény egyes darabjait motívumbeli egyezések is egymáshoz rendelik. Az egyik ilyen meghatározó, az egész kötetten végigvonuló alapmotívum a védettséget, elrejtettséget, aranykori harmóniát, tobzódó szépséget és szinte féktelen életörömet hordozó kert szimbóluma, mondhatni ősképe: „Virágmezőben ültünk mind a ketten. / Köröttünk alma-, körte-, s szilvafák (*Virágmezőben*). Szőlőben sorjázik a rend. / Az ember is terem, / mikor letérdelve lemetsz / óvesszót, s eltemet / gizgalt, aztán aggódva vár, / jön-e a szőlővirág.” (*Szőlőben*). „Fája is van: alma, / édes íze halma / illatos kosárban / fekvé vár a házban (*Verőcei kert*). „Ízes itt szőlő, eper, édes alma. / Körte, ringló, sárgabarak s az ősz / megterem bőven, s a cseresznye, meggy is / ontja gyümölcsét.” (*Füle júniusban*). Jegyezzük meg itt: talán e pár idézet is megvilágítja, mi adja Adamik Tamás verseinek bűvös erejét: a klasszikus versformák lefegyverzően magabiztos alkalmazása, valamint költői nyelvének mesterkéletlensége, oldott természetessége, könnyed gördülékenysége, egyszersmind láttató erejű, szinte érzéki gazdagsága.

Egy másik izgalmas, és önéletrajzi vonatkozásai miatt páratlanul jelentéstelített szimbólum a pásztoré és a pásztorkodásé. Megdöbbentő erővel érvényesül ez a

Juháskutyámhoz című költeményben (1962), melyben egy nagyvárosi, elborzasztó ronccsá tett kutya látványa hívja elő a juhászokdással töltött serdülő évek emlékét. Ezt a költeményt azért is érdemes idézni, mert az idilli képek és a klasszikus formák fölényes ismerője itt a tárgyhoz jobban illő szabadvers, egyben a fölkavaró iszonyat leírásának mestereként mutatkozik be: „Ma azonban láttam valamit, / valami alak-talan öklömnyi férget, / egy vénasszony vonszolta, / felöltöztetve. / Elrémülve meg-álltam. / Az összeaszott korcs kutya / bukdácsolva cammogott előttem. / Élettelen szemében nyoma sem volt a tűznek. / Lankadt füle fonnyadtan lelógott. / Egész tes-tén nem volt egy ép tag. / Régi barátom, Maxi, téged látlak megcsúfolva e szörnyben! / Ó, amikor együtt tereltük / a tengernyi nyáját! / Hány sötét éjjel voltál a társam / szeles viharokban. / Csak szóltam, s máris akár / a büszke sas, repültél, / és összetere-rtelt a nyáját, / én meg csak heverésztem a fűben.”

E komor vers falu és a város összehasonlításának ősi, ókori eredetű retorikai témáját írja újra nagyszerűen: „Jaj, ez a szívtelen nagy város mily könnyen / pusztítja a testet, a lelket! / Bizony én is alaposan elváltoztam füstös levegőjét szívva.” Ámde a költemény olyan, a tragikumot gyönyörűen föloldó képpel zárul, mely ismét csak érdemes a figyelmünkre, mert a pásztor szimbolikus alakját egy másik ősi képpel, a csillagok járásában megmutatkozó világtörvény, világrend képével kapcsolja össze: „De állok kőkemény hittel, / mert metsző tavaszi szél edzette az arcom, / friss levegőt árasztó éjszakák csillagai / szívembe vésték a törvényt, / és megtanított mosolyogni a telihold.”

És itt újabb párhuzam kínálkozik, mégpedig az egy évtizeddel később, 1973-ban íródott *Ars poetica* című költemény, melynek hangütése Berzsenyi férfias elmélkedéseit juttathatja eszünkbe: „Törvények szabják meg a csillagkép vonulását, / Nékik hódol a föld, amidőn meghozza virágát. / Őket imádja a Nap, hintvén tömjénsugarát dús / fénycsóvák özönével. A súlytól roskadozó kis / hangya előttük görnyedezik, mert érzi hatalmuk.” Poétikai kérdésekről szóló versnél nem szokványos fölütés: a mesterségbeli elveket, a költői hitvallást is az örök és változhatatlan világrendhez szabja a szerző: „Nem tudok én sasként szárnyalva lenézni magasból, / s így átfogni a mindenség tereit s eredőjét. / Inkább jó kutyaként szaglászván járom a földet, / és a nyomot követem, tények tömegén verekedvén / át magam. Ám az igaz szépséget meglelem így is. / Ott, hol jó adatok sorakoznak mértani rendben, / nincs szükség sem cifra szavakra, sem ékes igékre, / és nem is illik a tényekhez színezní a szókat.” Érdemes fölfigyelnünk az ezt követő éles és meglepő váltásra, az ősi rendet követő, a szó művészetét is meghatározó pásztorélet ihletett és szuggesztív megjelenítésére: „Hogyha netán voltál egyedül már csillagos éjben / nagy legelő közepén, s csendben hallgattad a birkák / békésen neszező harapását és a kutyád gyor- / san suhanó rohamát, mert megszívlelte parancsod, / akkor tudnod kell, hogy a legszebb szó: az igen, nem.”

Véletlen-e, hogy a kötet közepe táján elhelyezett nagyszerű költemény földidézi a gyűjteményt záró, 77. darabot, mely a már említett Toledói Eugenius himnikus hangvételű *Imádsága*: „Istenem, égi király, aki létben tartod a kozmoszt, / én amit,

Eugenius, kérek, add meg nekem áldón.” Mindenesetre találóan állapítja meg Deák-Sárosi László, hogy a kötet változatos témáit, mint a természet, a falu és az ember szeretete, a szerelem, az elmélkedés, a művészi reflexió és önreflexió, „mindenütt át-
itatja egy mély szakrális réteg”. Ezért sugároznak e versek, szóljanak bár bánatról, gyászról, szenvedélyről, a lélek háborgó tengeréről, elpusztíthatatlan derűt, életörö-
möt és bölcs meglepődést, ezért ragyognak mind, Baka Györgyi köszöntő versének címét kölcsönvéve „a létezés derűjében”. Ám korántsem valami mesterkélt, negédes idillről van szó, hanem egy viszontagságokban sem szűkölködő, küzdelmes, a kö-
tet harmadik fejezetcímét idézve: valóban „férfias élet” során kivívott harmóniáról. Ahogy B. Tóth Klára nagy beleérzéssel írja: „Lent és fent – mihez is viszonyítsad vad lobogásod”.

És végezetül a kötet még egy különlegességét említeném meg: két súlypontját ugyanis az ifjúkori meg az öregkori versek adják: az első húsz költemény a 60-as években született, míg a 2000-es éveket huszonhat költemény képviseli. Annál cso-
dálatosabb, hogy a korai és kései versek között nem érzünk törést, egyazon szenved-
ély, egyazon áhítat, egyazon bölcsesség hatja át őket. Nagyon szépen fogalmazza meg ezt Paraszkéva versének címe: „80 éves? Téves! Gyermekek, ifjú, vén egy időben.” Észre kíváncsognak még Nyíri Erzsébet frappáns verssorai is: „Reneszánsz lélek / a globális világ / útvesztőiben.” Mert ezek nem olyan versek, amelyek olvasásához kü-
lön szaktanulmányokra, a szaktanulmányokhoz pedig legalábbis a Bakos-féle *Idegen szavak szótárára* volna szükség, hogy alaposan elmagyarázzák nekünk, az adott köl-
temény voltaképpen miért is szép. A *Carmina Rustica* olyan verseket kínál, amelyek rögtön magukkal ragadnak, dalszerűségükkel, lebilincselő muzsikájukkal azonnal befészkelik magukat emlékezetünkbe.

Külön köszönet illeti az Üveghegy kiadót a tartalomhoz tökéletesen illeszke-
dő, szemet gyönyörködtető és zsebbe kíváncsózó kiállításért, nem kevésbé B. Tóth Klárát az ihletett illusztrációkért. Olyan kötetet kaptunk ezáltal, amelyet lehet és ér-
demes is magunkkal vinnünk egy-egy utazásra, elő lehet venni a vonaton, a kertben, a folyóparton, a hegyekben, kint, a szőlőben. Vidéken élőknek pedig huzamosabb nagyvárosi tartózkodásra javallott erősen. Érdemes újra meg újra föllapozni, lassan, figyelmesen olvasgatva ízlelgetni egy vagy két verset. Mert a *Carmina Rustica* igazi irodalom, amelyről oly szépen írta Cicero az Archias költő védelmében elmondott híres beszédében: „[...] az ifjúságot neveli, az öregséget gyönyörködteti, a szerencsés körülményeket még szebbé teszi, a balsorsban menedéket és vigasztalást nyújt, gyö-
nyörködtet otthon, nem akadályoz a forumon, velünk tölti az éjszakát, velünk vándorol, és velünk vonul el falura.” (Trencsényi-Waldapfel Imre ford.)